

ETNİSİTE, ÇOKKİMLİKLİLİK, ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK TARTIŞMALARINA KARŞI ANADOLU KÜLTÜRÜNDE BÜTÜNLEŞTİRİCİ BİR UNSUR OLARAK KEÇECİ BABA

Yüksel Yıldırım

1980 sonrasındaki hararetli küreselleşme tartışmaları çerçevesinde Türkiye’de sıklıkla dile getirilen, sosyolojide de yansımaları bulan bir söylem, Türk toplumunun bir “mozaik” olduğu konusudur. Ülkemizde çok çeşitli etnik ve dinî unsurların bir arada barındığı ısrarla vurgulanmış, sosyolojide de bu unsurlara yönelik çalışmalar özendirilerek, güncel tartışma ve çalışma konuları olarak ön plana çıkarılmıştır. Bunun sonucunda bu mozaik’in her bir parçası inceleme konusu olmuş, Türk sosyolojisinde kadın, aile, cinsiyet gibi konuların yanı sıra etnisite, alt kimlik-üst kimlik olgusu, yerel kimlikler, İslamiyet, Alevilik gibi konular gündeme oturmuştur. Sosyolojinin ülkemize girdiği dönemdeki “kültür-uygarlık”, ya da 1960’lı yılların “toplumsal yapı” kuramları gibi genel teorik açıklama biçimlerinin yerini alan bu konular günümüz sosyoloji anlayışının merkez çalışma konularını oluşturmaktadır. Bu anlamda yerel kimlikler bir yanıyla da sosyolojinin gözde konularındır. Biz de bu çalışmada bu yerel kimlik unsurlarından birini ele almaya çalışacağız. Ancak konunun ele alınış biçimi, mevcut bilim anlayışının konuya yaklaşımından farklı olacaktır. Egemen sosyoloji anlayışının yerelliklere verdiği önem ile bu yazının kaleme alınmasındaki temel kaygı örtüşmemektedir. Bu bağlamda söz konusu sosyoloji çalışmalarına yüklediğimiz anlam ile kendi perspektifimizin farkını da ortaya koymak gerekmektedir. Metnin değerlendirme kısmında bu konu üzerinde ayrıca duracağız.

Yazının konusunu Tokat ili Erbaa ilçesi Keçeci Köyü’nde bulunan Keçeci Baba Türbesi ve Keçeci Baba’nın bölge halkı tarafından algılanış biçimi oluşturmaktadır. Bu algı, hâkim sosyolojik bakışların ötesinde konunun gerçek anlamını yakalamamızı, ayrıca yerel kimlik çalışmalarının çok daha geniş bir çerçeve içinde daha farklı değerlendirilmesi ve bir anlamda da yeniden yorumlanması gerekliliğini ortaya

koymamızı sağlayacaktır. Bu nedenle Keçeci Baba'nın postmodern bilim anlayışının ele aldığı biçimin ötesinde farklı bir yönün vurgulama amacını taşıyoruz. Bu amaç, bir anlamda etnik ve dini çalışmaların farklı bir siyaset etrafında bütünleşmesi sürecine katkıda bulunma niyeti taşımaktadır.

Keçeci Köyü, Tokat ilinin belirgin Alevi ağırlığı bulunan ilçelerinin yanında Sünni nüfusun yoğun yaşadığı Erbaa'nın sayılı Alevi köylerinden biridir. İl merkezine yaklaşık 50, Erbaa'ya ise 25 kilometre uzaklıktadır. Civar köylere nispeten rakımı yüksektir ve şehir merkezine uzak köyler arasındadır. Köyün adı içinde türbesi de bulunan Keçeci Baba'dan gelmektedir. Keçeci Baba'nın, "13. yüzyılda yaşadığı, Hacı Bektaş Veli'nin amcası olduğu da rivayet edilmektedir. Keçeci Baba, Ahi Mahmut Veli, Gül Ahi Baba, Şah Mahmut Veli gibi adlarla da anılmaktadır. Selçuklu döneminin son Ahi Babası olarak da bilinmektedir. Ayrıca zamanın önemli sanatlarından olan keçeciliğin en büyük ustasıdır. Türbesi bulunan köyün adı da buraya dayanmaktadır. Keçeci Baba, bilim, ruh sağlığı, veterinerlik, sanat ve eğitimle uğraşmış, zamanının en yetkin bilgin ulema kişisi ve velisi olarak Anadolu Erenleri içerisinde derin iz bırakmış Horasan pirlerindedir. Kendi türbesinin içinde yatan ailesi ile birlikte Altın Bıyık, Seyit Mehmet ve Ali Haydar adında üç oğlu ve Turhal'ın Karkın köyünde yatan Aziz Baba adlı torunu olduğu bilinmektedir. Türbesini her yıl, her etnik yapıdan, inançtan ve kültürden binlerce kişi ziyaret eder, kurbanlar keserler, adaklar adarlar. Türbesine özellikle ruh sağlığı bozulmuş kişiler, felçliler, askere gidenler ve çeşitli dilekler dileyenler gelirler."¹ Keçeci Baba, Alevilerin değer verdiği bir şahsiyettir. Adına kurulan dernek, Alevilerce sahiplenildiği gibi, derneğin merkezi ile aynı mekânda ve aynı isimle İstanbul Çekmeköy'de bir de cemevi bulunmaktadır. Her sene ağustos ayının son pazar günü adına şenlikler düzenlenir ve ülkenin çeşitli yerlerinden sanatçı ve katılımcılar gelir. Bu anlamda Keçeci Baba bir Alevi büyüğü görüntüsü vermektedir.

Türbe içinde mezar kenarında bir boşluk vardır ve uzun bir tahta kaşıkla mezar toprağından bir miktar alınır; bu toprağın şifalı olduğu kabul edilir. Türbe dışında büyükçe ve silindirik bir taş vardır. Bu taş, çenesini taşın bir yerine koyarak kucaklayabilenin dileğinin kabul olacağına inanılır. Aleviler ayrıca taşı kucaklayabilenin günahının azlığına, bunu yapamayanın ise günahının çokluğundan ötürü ellerini kavuşturamadığına ve bir iç muhasebe yapmasının gerekliliğine inanırlar. Türbenin yan tarafında bir oda içinde 19. yüzyılda yaşamış köy ahalisinden Kasım Pehlivan'ın mezarı vardır. Pehlivanın mezar taşına taş yapıştırılır ve yapışan taş, dileğin kabul olacağına işarettir. Türbenin açıklığında bir su kuyusu bulunmaktadır ve kuyunun suyunun da şifalı olduğuna inanılır. Kimi değerlendirmelerde bi'dat, kimi görüşlerde de eski Şaman adetlerinin bir devamı, birer batıl inanç olarak görülen bu inanışların benzerleri bilindiği gibi Anadolu'da birçok türbe ziyaretinde

¹ <http://tr.wikipedia.org>, Çevrimiçi (29.11.2014)

göze çarpmakta olup, yalnızca Alevi türbelerine has bir uygulama değildir. Resmi din anlayışının kabul etmediği bu durum, Türkiye’de en yaygın ve de en ortodoks mezhep mensuplarında bile, halk arasında yaygın şekilde gözlenmektedir. Bu anlamda bu tarz inanışlar hem Alevi hem de Sünni kesimde bulunan bir ortak kültür göstergesi olarak da değerlendirilebilir.

Meselenin konumuza temel teşkil eden asıl önemli boyutu, Keçeci Baba’nın bölgedeki Sünnilerce de sayılan, değer verilen ve evliya kabul edilen bir şahsiyet oluşudur. Yalnızca Aleviler değil, Sünniler de çeşitli bölgelerden gelir, türbeyi ziyaret ederler. Sünniler ziyaret sırasında türbe içinde Keçeci Baba’nın başında namaz kılar, Aleviler de bu sırada türbe içinde gerek ibadet, gerekse dua ile meşgul olurlar. İçeride herkes diğzerinin mezhebinin farkındadır ve herhangi bir gerginlik, olumsuz bir bakış, bir horlama, küçük görme, dışlama belirtisi görülmez. Köyün yerleşik Alevileri ziyarete gelen Sünnilere “Ziyaretiniz kabul olsun.” şeklinde dua ederler. Ziyaret sırasında Sünniler de köyün yakın geçmişi mensubu Kasım Pehlivan’ın mezarında, Alevi olduğu bilinmesine rağmen dua eder, dilekte bulunurlar. Bu anlamda ziyaret sırasında Alevi-Sünni ayrımı gözetilmez. İlginç bir diğer nokta da; herkes Keçeci Baba’nın kendi mezhebinden olduğunu ve diğer mezhepteki kişilerin de kendi mezheplerinden saydıkları bu şahsiyete saygı gösterdiğini düşünür ve bundan memnun olur. Bu anlamda bir sahiplenme ve kendinden görme durumu da mevcuttur. Görüldüğü üzere Keçeci Baba ve aynı mekânda yatan şahsiyetler her iki toplumun da ortak değer kabul ettiği kişilerdir. Bu anlamda ayırıştırıcı değil, birleştirici bir kültür unsuru olarak önemlidirler. Son dönem etnisite çalışmalarının vurguladığının aksine konunun bu boyutunun ön plana çıkarılması kanımızca daha faydalı sonuçlar doğuracaktır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi başlıca amacımız bölge halkının türbeye bakışını, daha da önemlisi her iki kesimden insanların birbiri üzerindeki algısını tespit etmektir. Bu konudaki somut gözlemlerin yanı sıra halktan kişilerin doğrudan görüşlerini aktarmak da yerinde olacaktır. Bu noktada bölge halkının algısını tespit etmek amacıyla nitel araştırma yöntemlerine uygun olarak belli kişilerle mülakat yapmayı tercih ettik. Yakın zamana kadar uygulanan nicel yöntemlerde evreni oluşturan çok sayıda kişi arasından alınan örneklem üzerinde anket ya da mülakat uygulanmakta ve buradan çıkan sonuçlara göre yorumlar yapılmaktaydı. Ancak oldukça zahmetli olan ve kimi zaman geçerli sonuçlar vermeyen bu yöntem yerine mevcut evreni ve alınan örnekleme de temsil yeteneği olduğu düşünülen örneklerle yapılan çalışmalar da tercih edilmektedir. Bu durum yeterli temsilin sağlandığı durumlarda en az nicel araştırma yöntemleri kadar geçerli ve güvenilir sonuçlar vermektedir. Bu nedenle bölgede yaşayan ve Keçeci Baba hakkında fikir sahibi bir Alevi ve bir Sünni ile Keçeci Baba üzerine görüşme yaptık. Bu yöntemi ahalinin algısını tespit etmek için yeterli gördük. Amacımız bütün olarak çok sayıda alanda veri toplamak ve bir grafik oluşturmak değil, iki toplumun Keçeci Baba özelinde türbeye ve türbeye olan ziyaretlere karşı algıyı ölçmek olduğundan bu iki görüş-

me bizi tatmin etmiştir. Bu açıdan yeterli sonuçlar çıkardığımızı görüyoruz. Alevi kesimden görüşme yaptığımız kişi bir Alevi dedesi olup,² altını çizdiğimiz temsil özelliğini sağlamak adına bu özellikte bir kişilik, çalışma için ayrıca bir şans olmuştur. Aşağıya bu görüşmenin düzenlenmiş metnini çıkardık.

Sayın Mahmut Koç, kendinizi tanıtır mısınız? Keçeci Köyü ve Keçeci Baba ile ilişkinizin kaynağı nedir?

Ben Keçeci Köyü'nün dedelerindenim. 55 yaşında, evli ve beş çocuk babasıyım. 13 yaşından beri dedeyim. Bu kadar küçük yaşta dede olmam, babamın ben küçükken vefat etmesi, ailemizden de dedelik yapacak kimsenin bulunmamasıdır. Bu nedenle küçük yaşta eğitim aldım. Keçeci köyündenim ancak uzun süredir İstanbul'da yaşıyorum. Bu arada yurt dışına da çalışmaya gittim. Keçeci Köyü, köy dışında yaşayan nüfusla birlikte yaklaşık 600 hanedir. Ben de, İstanbul'da yaşadığımız bölgede, köyümüzün derneği ve cemevinde cemleri yönetirim. Bizler dede sülalesi olarak da Keçeci Baba'nın soyundan geliriz.

Keçeci Baba kimdir? Hangi gelenekten gelir? Bize kısaca bahseder misiniz?

Doksan dokuz bin Horasan pîrinin başını Hoca Ahmed Yesevi çeker. Bunların Anadolu'ya gelmesinin sebebi dünyaya İslamiyet'i yaymaktır. Bunlar Orta Asya'dan başlayıp Makedonya'ya kadar açılan bir serüvenin öncüleridir. Gerek kıtlık, gerekse Moğol İstilasası sonucu buldukları bölgeden, dört bir yana göç başlar. Horasan pîrleri bu göçlerin öncülüğünü yapar. Bu pîrlerin her birinin yola çıktıkları yerde görev yeri bellidir ve konacakları bu yerlere bir grup insanlar birlikte göç ederler. Keçeci Baba'da bunlardan biridir. Hoca Ahmed Yesevi, bu kişilere baş olarak Hacı Bektaş Veli'yi "pîr kapısı" tayin eder. Anadolu'daki gerek Ordu, gerek Adana, Edirne ya da Ardahan olsun Anadolu'da her evliya ona bağlıdır. Anadolu'daki merkez kendisidir. Keçeci Baba'da Orta Karadeniz bölgesine hükmeden bir evliyadır. Ona da "mürşid kapısı" deriz. Ordu'nun bir kısmı, Samsun'un tamamı, Çorum ve Amasya geneli, Yozgat ve Sivas'ın bir kısmı ve Tokat geneli Keçeci Baba'ya bağlıdır. Tıpkı sancak beyliği gibidir. Keçeci Baba sancaklı evliyadır, bu bölgenin amiridir. Bu bölgelerdeki türbelere gidildiğinde mutlaka Keçeci Baba ile bir bağlantısı bulunur. Keçeci Baba, sadece gelip buraya yerleşip, burada ölmüş

² Alevileri temsil eden biri görüşme yapmak istediğimizde, Keçeci Köyü Derneği Başkanı Sayın Ali Tepe'ye ulaştık ve isteğimizi anlattık. Kendisi konuyla ilgili bilgi ve görüş vermek için Alevi kültüründe "Dede" tabir edilen kanaat önderlerinin bize yardımcı olacağını söyledi. Gerekli görüşmelerin ardından Alevi Dedesi Sayın Mahmut Koç ile 23 Kasım 2014 günü Keçeci Köyü Derneği ve Cemevi'nde görüşme yapıldı. Ses kayıt cihazı ile yapılan görüşme dökümü metin formatına çevrilip, gerekli düzenleme işlemlerinin ardından Sayın Koç'a teyit ve onay için tekrar sunuldu.

biri değil, yaşadığı dönemde bölgede hizmet etmiş bir evliyadır. Dönemin Selçuklu Sultanı'nın huzuruna çıkmış, ve hem İslamiyet'e bağlılığını beyan etmiş, hem de kendisinden sonra gelenlerin İslamiyet'e hizmet edeceğinin ifadesini vermiştir. O gün bugün, hiçbir kimse Keçeci Baba'nın kurmuş olduğu kurguyu bozmaya teşebbüs etmemiştir. Mesela her köyün ismi değişmiştir çevremizde, ama Keçeci Köyü'nün ismi değişmemiştir. 800 küsur yıllık köydür Keçeci. Bu süre içinde Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde köye has herhangi bir sıkıntı, problem yaşanmamıştır. Kurulduğu gibi devam etmiştir. Tek bir şey hariç, bunu özellikle belirtmek isterim. Eskiden köyde Keçeci Baba'nın türbesinden daha yüksek ev bulunmazken, şimdi bu inanç eski ağırlığını yitirmiştir.

Müsaade ederseniz Keçeci Baba'nın soy şeceresini anlatayım. Biliyorsunuz Kerbela olayından Hz. Hüseyin'in oğlu o zaman çocuk olan İmam Zeynel Abidin sağ kurtulur. Onun oğlu, İmam Muhammed el-Bakır, onun oğlu İmam Cafer-i Sadık, onun oğlu İmam Musa el-Kâzım, onun oğlu İmam Ali er-Rıza, onun oğlu İmam Muhammed el-Cevad, ki bir diğer lakabı İmam Muhammed Taki'dir. Keçeci Baba, İmam Musa'nın oğlu İbrahim el-Mükerrem el-Mücab'ın onuncu göbek torunudur. Nasibi ise, yani ilim anlamında, diğer oğlu İmam Ali er-Rıza'dan gelir. Keçeci Baba'nın üç oğlundan biri, bugünkü Ermenistan'da şehit düşmüştür. Biri Taşova'da biri de köyümüzde yatmaktadır. Köyümüzün dede sülalesi de, onun oğlu Ali'nin soyundan gelir. Biz de onun soyundanız.

Gelelim Keçeci Baba'nın kerametlerine. Keçeci Baba keramet ehlidir. Başta akıl hastaları, ikincisi kuduz hastaları şifa bulur. Bizim bölgemizde kuduz vakası olmaz. Böyle bir durumda gelinir, türbenin toprağı ve kuyunun suyunu karıştırılır, niyet edilir, o hayvana veya insana gerek içirilir gerekse üstüne sürülür, Allah'ın izniyle o şifa bulur. Çocuğu olmayanlar gelir, dua eder, namaz kılar, Keçeci Baba'nın vesilesiyle Allah onlara evlat verir. Mesela sara hastaları gelir, şifa bulur.

Sünni İslam inancında bazı evliyaların farklı bir hayat mertebesinde hala sağ olduğuna inanılır. Hatta kimi zaman müşkül durumlarda çıkagelip yardım ettiği söylenir. Siz de buna inanır mısınız?

Tabi, biz de buna inanırız. Biz, evliyayı ölmüş saymayız. Onlar yaşarlar, arzu ettikleri zaman ayaktadırlar. Mesela misal vereyim, Kıbrıs Savaşı sırasında bir hasta, Keçeci Baba'yı ziyaret etmek ister, ama rüyasında görünen Keçeci Baba ona, gelmemesini, on beş gün sonra gelmesini, Kıbrıs'ta olduğunu söyler. Çevresi buna inanmaz ve onu getirirler. Hasta gelir, ancak bekler ve on beş gün sonra şifa bulur. Aynı şekilde Turhal'ın bir köyünde de bir kişinin aynı şekilde rüyasına girer ve der ki, "Görürebileceğiniz insanlara söyleyin, on beş gün kimse bana gelmesin, ben Kıbrıs'tayım." Keçeci Baba'nın torunu vardır, Süleyman isminde, Aziz Baba olarak bilinir. Onun dolabında bir hançer vardır. Kıbrıs Savaşı sırasında dolaptan kan sızdığı görülür. Bundan başka, ülke genelinde evliyaların zaman zaman kısmen ve

geniş çapta toplantıları olur. Bunun Perşembe akşamları gece yarısından sonra olduğu hem büyüklerimizden söylenir, hem de inancımızda vardır, buna da inanırız.

Diğer tarikatlara ve cemaatlere karşı tutumunuz nedir?

Onlara da saygı gösteririz. İsmailî, Kadirî, Nakşîler de tarikat ehlidir. Biz de Bektaşî'yiz. Alevi-Sünni ayrımına üzülüyoruz. İslam'ın sancağı altında, rabbimiz Allah, kitabımız Kuran, nebimiz Muhammed'dir. Bu beraber olduğu sürece ayrım yapmaya gerek yoktur. Aleviler Ehl-i Beyt'e taraf tutmuş, onların göstermiş olduğu yolda inanç ve ibadet ederler. Sünni vatandaşlarımız da Hazret-i Peygamberimizin şeriatına inanmış, o şekilde ibadet ederler. Sonuçta aynı yere geliriz ki, secde Allah'a edilir.

Türbeyi Sünniler de ziyaret ediyorlar. Sizin ve köydeki Alevilerin buna bakışı nedir, nasıl karşılanır?

Seviniriz. Bugün biz arzu ederiz ki, günde bin adam gelsin. Keçeci Baba'nın yıllık bin kurban hakkı vardır. Yani senede bin adet kurban Keçeci Baba türbesi ziyaretinde hem de fazlasıyla kesilir. Ve bu kurbanı sadece Aleviler değil, Sünniler de keser. Biz buna memnun oluruz. Gelen ziyaretçilerden memnun oluruz, herhangi bir rahatsızlık duymayız. Bizim türbe içinde ve türbeye girerken kendimize has yaptıklarımız olur. Sünniler bunu yapmadan kendilerine göre ziyaret ederler, ancak bu bizi rahatsız etmez. Onları biz biliriz, kendilerine göre ziyaret şekilleri vardır. Sadece bu da değil, köyümüze mesela ramazan ayında gelen misafirlerin orucuna saygı gösterir, hürmet ederiz. Biz ibadetin her türlüsüne saygı gösteririz. Ancak, dıştan gelip gerek Alevi, gerek Sünni, topluma aykırı bir hareket gösterirse, ona çıkışırlar, engelleriz. Onun dışında dışarıdan gelen kişi, isterse cemimize gelsin, hiçbir şekilde yadırgamayız. Keçeci Baba'nın kapısına gelen kişiye, hemen yakasına sarılıp da "Sen kimsin, necisin?" denmez. Ancak "Hoşgeldiniz, ziyaretiniz kabul olsun." denir. Bugün de yapılan uygulama budur.

Civar köylerin size karşı tutumu nedir? Alevi köyü olduğunuz için herhangi bir dışlama görür müsünüz?

Hayır, çok saygılıdırlar. Kendimizi herhangi bir şekilde huzursuz hissetmedik. Sadece ramazan ayında çarşıya pazara gittiğimizde, biz muharrem orucu tuttuğumuz, ramazan orucu tutmadığımız için, ufak çaplı bir sıkıntı burada olur. Bu da dıştan değil, biz kendimizi kısıtlarız. İnsanlar oruçludur, onları rencide etmemeye çalışırız. Bulursak açık kahve, lokanta, gider ihtiyacımızı gideririz. Bulamazsak, evimizde yediğimizle evimize geri döneriz. Onlardan bize karşı da herhangi bir zorlama, horlama, dışlama olmaz. Zaten Erbaa'ya indiğinizde Keçeci dediğiniz zaman akan sular durur.

Gelen Sünni ziyaretçilerde, keçeci Baba'nın Sünni olduğuna, köydeki Alevilerin bu Sünni büyüğünün türbesine sahip çıktıklarına dair bir algı var. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

O yanlıştır. Bunu yaptığımız zaman sevgili Peygamberimizin hadisine karşı çıkmış oluruz. Peygamberimiz buyurur ki, "İslamiyet'te insanlar birbiri ile kardeştir." Biz o algıyı kabul etmiyoruz. Çünkü Alevi-Sünni ayrımı yapacak kadar yetkimiz yoktur. Keçeci Baba bizde bir din ulusudur, evliyadır. Evliyanın Alevisi Sünnisi olmaz. Biz gittiğimiz her yerde bir evliyanın ünvanına ve makamına saygı olarak eğiliriz. Biz onun Aleviliğine Sünniliğine bakmayız. Biz mesela Erbaa'ya giderken çoğu zaman Eksel'in [Koçak] oradan geçeriz, Duaşak Baba'nın [Doğan Şah] oradan geçerken, toplanır, önümüzü ilikler, saygı gösteririz. Biz, "Bu Sünnidir, ya da Alevidir." demeyiz. Mesela bakın, bazı Sünniler arasında bazı söylemler var. "Aleviler, Peygamberimizi kabul etmiyorlar, ya da Ali'yi daha çok seviyorlar," diye. Biz bundan çok rahatsızız. Çünkü peygamberimiz kendi hadislerinde kendini Ali'den ayırmamıştır. "Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısıdır. Ali ile biz bir kardeşiz. Ali'yi benden, beni Ali'den kimse ayırmasın. Ali ile biz bir ağaç gibiyiz, kökü ben, gövdesi Ali, dalları da Ehl-i Beyt'tir." buyurmuştur. Şimdi biz bunu burada nasıl ayırırız? Ağacın dalı ile gövdesi ayrılır mı? Ben kırk yıllık dedeyim. Bu kırk yıl içinde Ali ile Peygamberi ayıran bir Alevi görmedim.

İkincisi, "Peygamberlik Ali'ye geldi de, Muhammed onu aldı." gibi ifadeler, sözümün arkasındayım, cahilliktir, tamamen yanlıştır. Biz Kuran'ın ayetlerine olduğu kadar, peygamberimizin hadislerine de sadık ve bağlıyız. Mesela biz tarikat ehliyiz. Gittiğimiz toplulukların bazılarında hem şeriat hem de tarikat hizmetlerini birlikte yapan topluluklar vardır. Biz onları da horlamayız. Adam, ramazan gelir, ramazan orucu tutar, muharrem gelir muharrem orucu tutar. Abdest alır camiye gider, boy abdesti alır ceme gelir. Ben buna bir şey diyemem ki. Ceme gelirse beni dinler, camiye giderse hocayı dinler, ama hep Allah yolundadır. Bizim inancımızda dört kapı vardır. Bir, "şeriat" ki Hz. Muhammed temsil eder. İki, "tarikat" ki Hz. Ali'nin yönetimindedir. Üçüncüsü "marifet" olup, Allah ile kul arasındaki ibadet kapısıdır. Bir de "hakikat" kapısı vardır ki o da ölümle başlar. Yalan dünyanın bitip, Allah'ın huzuruna vardığımız yer hakikattir. Biz, bunları hiçbir şekilde ayırmayız. Cemlerimizde bu dört kapıyı birinden dördüncüye kadar sıralarız. Şeriatı bilmeyen Muhammed'i sevemez, ona ulaşamaz, ondan şefkat bekleyemez. Tarikata girmeyen Ali'den hizmet alamaz. Marifet babını görmeyen Hakk'a ulaşamaz. Hakikat ise, gideceğimiz son kapıdır. İşte Aleviliğin içeriği bunlarla doludur.

Çok teşekkür ederiz, eklemek istediğiniz bir şey var mıdır?

Siz, eğitim görmüş birisiniz. Gücünüz yettiği kadar, diliniz döndüğü kadar şu ayrımcılığı kaldırmaya çalışın. Alevi ve Sünni, bu iki isimden biri fazladır. Bunu

birleştirmek lazımdır. Alevi böyle, Sünni böyle dememek lazımdır. İnsan diye hitap edersek çok güzel olur.

Alevi kesimin bakış açısını bir Alevi dedesi özelinde aktarmaya çalıştık. Bölge halkının Sünni kesiminden biri ile yapacağımız görüşmedeki amacımız halk nezdinde türbeye olan algıyı tespit etmektir. Bu nedenle akademik ya da siyasi bir kişilik yerine ortalama halktan, halkın genel algısını temsil edebilecek bir örnek tercih ettik. Bu nedenle Sünni halktan bir kişi olarak genel inancı, önyargıları, hatta klasik görüşte batıl inanç kabul edilen inanışları olan bir kişi ile görüşmek istedik. Ayrıca bölgenin Sünni kitlesi Alevilerde olduğu gibi daha homojen bir görüntü arz etmediği ve bir kanaat önderliği yapısı olmadığı için bu tarz bir tercihi uygun gördük.³ Aşağıda da bu konuşmanın düzenlenmiş metni yer almaktadır.

Sayın Semra Gemici, kendinizi tanıtır mısınız? Sizin ve köyünüzün Keçeci Köyü ve Keçeci Baba ile olan ilgisinin kaynağı nedir?

Ben Erbaa'nın Koçak Köyü'nde doğdum. Evlenip üç çocuğumu doğurana kadar bu köyde yaşadık. İstanbul'a 1983 yılında göç ettik. Ailem Urfa civarından göçen Kürt kökenli bir ailedir. Kürtçe bilmememize rağmen kendimizi bu kökenden bildik, köyün Türk aileleri de bizi böyle bilirler, bize karşı bakışları böyledir. Rahmetli eşim bu Türk ailelerden birinin oğlu idi. İstanbul'a göç ettikten sonra da sık sık köyümüzü ziyaret ettik. Ziyaret de değil, yazları köyde yaşadık. Yaz tatilleri bizim için köye gitme vesilesi olmuştur. Eşim, bilhassa köyüne çok düşküncü, çok ilgilenirdi. Hatta köy derneğinin kurulmasında öncülük etmiştir. Ahali arasında çok sevilen ve sayılan biriydi. Bugün hala rahmetle anılır.

Keçeci Köyü bize yarım saat mesafededir. İçinde Keçeci Baba bulunur. Evliya'dır. Küçüklüğümüzden beridir biliriz. Köydeyken de, İstanbul'a göç ettikten sonraki yaz tatillerinde de her sene gider, ziyaret ederiz. Bazen adak adayıp kurban keser, bazen dilek diler, dua ederiz. Her sene Keçeci Baba'yı ziyaret etmeden İstanbul'a dönmeyiz. Bizim için kıymetli bir din büyüğüdür Keçeci Baba. Hem keramet sahibi, hem de zanaat sahibi bir evliyadır.

Bölgenizde başka evliya mezarı var mıdır? Bunlar ve Keçeci Baba'ya olan tutum nasıldır?

³ Görüşme yaptığımız Sayın Semra Gemici, 1958 yılı, aynı ilçede Keçeci Köyü'ne giden yollardan birinin üzerinde bulunan Koçak Köyü (eski adı Eksel) doğumludur. Aynı köyden merhum Ahmet Gemici ile evlenmiş, 1983 yılında ailesi ile birlikte İstanbul'a göç etmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı müstahdem kadrosundan emekli ve üç çocuk annesidir. İstanbul'a göç olayından sonra istisnasız her yıllık izinde, bazen senede birden fazla memlekete gidilmiş ve bunların neredeyse tamamında Keçeci Baba Türbesi ziyaret edilmiştir. Bizim de on iki yıllık gözlemlerimiz sonucunda bölge halkının genel eğilimlerini, inanışlarını ve yargılarını barındırdığı düşünüldüğünden görüşme amacındaki temsil özelliğini taşıdığı düşünülmektedir.

Tabi, sadece bizim köyümüzde üç tane evliya yatar. Duaşak Baba, Behrullah Efendi, köy içinde bir yatır daha var. Bir de Erbaa'ya giderken yol üzerinde tepede de bir tane tekke bulunur. Biz, "tekke" deriz, buralar da her sene ziyaret edilir. Bu yatırlar köy içinde olduğu için mutlaka ziyaret edilir, civar köylerde de yatırlar, tekkeler vardır. Evyaba'da, Alacabal yolu üzerinde, Sokutaş'ta, Madenli'de. Onlara da zaman buldukça gideriz. Ama Keçeci Baba'ya mutlaka gideriz. Köyümüz evliyalarından başka onun da bizim için büyük kıymeti vardır. Diğer evliyalardan ayırmayız. Hatta bazı dileklerimiz için gerçekleştirmek için adaklar adandığında Keçeci Baba önce akla gelenlerden biridir. Ben kendi ailemle de ilgili adamışımdır mesela.

Türbeyi ziyaretiniz nasıl gerçekleşir? Ne gibi uygulamalar yaparsınız? Köyün sizlere karşı tutumu nasıldır?

Bazen bir müşkülümüz olduğunda şifa için, çoğu zaman da ziyaret amaçlı gideriz. Adağı olanlar onu yerine getirir. Dileği olan türbenin içinde namazını kılar, dileğini diler. Kabir toprağından alır, kuyunun suyundan içeriz. Kimimiz Keçeci Baba'nın kabrinden başka diğer mezarların da başında dua okur, kimisi okumaz. Biz içeri girdiğimizde türbenin içinde Aleviler de olur. Biz namazımızı kılarız, onlar da namaz yerine kendince dua ederler, ibadet ederler. Kimse kimseye karışmaz. Hatta ziyaret sırasında bazı şeylerde bize yardım ederler. Çocuğu olmayanlar türbenin önündeki taşın etrafında dönerler mesela, bunun yapılması sırasında köydeki Aleviler yardım eder, nasıl yapıldığını gösterirler. Birbirimizden bir rahatsızlığımız yoktur. Onlar da Keçeci Baba'yı kendilerinden görürler.

Evet, böyle bir algı var mesela, Herkes Keçeci Baba'yı kendinden görüyor. Aleviler de böyle bir sahiplenme içinde mesela, buna ne diyorsunuz?

Biz Sünni biliyoruz Keçeci Baba'yı. Onlar da kendilerinden biliyorsa bir şey diyemem, kötü bir şey değil. Ama zaten Keçeci Baba çok eski zamanda yaşamış, o zamanda Alevi-Sünni diye bir ayırım var mıydı, ona da bakmak lazım. Bize göre evliyadır Keçeci Baba. Biz o yüzden saygı duyuyoruz. Onlar da evliya kabul ediyorsa buna sevinmek lazım. Hem, biz orada hem Alevi hem de Sünni aynı kişiyi ziyaret ediyoruz. Herkesin inancı kendine ama bakın bir büyüğümüz aynı orada, buna böyle bakmak gerekir.

Teşekkür ederiz, eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Keçeci, Erbaa'nın sayılı Alevi köyünden biridir. Biz küçüklüğümüzden beri bir sıkıntı olmadan yaşadık. Efsuncular gelirdi mesela oradan. Bizi, hayvanlarımızı efsunlardı kuduza karşı, biz de onlara tane [buğday] verirdik. Salı günleri paza-

rımız olur Erbaa'da. Herkes şehre iner, ihtiyacını görür; kimse kimseye yan gözle bakmaz. Ne bizden onlara, ne de onlardan bize bir saygısızlık olmamıştır. Aynı köyde olmasa da aynı memlekette birlikte yaşayıp gideriz.

Keçeci Baba'ya dair Alevi ve Sünni kesimin algısını ve her iki unsurun da Keçeci Baba özelinde birbirlerine olan algısını özetlemeye çalıştık. Bu anlamda bu çalışma son dönem yerel kimlik çalışmaları ile bir yandan paralellik arz ederken, bir yandan da durumdan farklı sonuçlar çıkarmayı amaçlamaktadır. Belirttiğimiz gibi bu tarz çalışmalar 1980 sonrası süreçte sosyal bilimlerde ve sosyolojide gözde konular olmuşlardır. Daha önce merkez tartışma konuları farklı iken, bu dönemde kenardaki bu konular merkeze alınmış, sosyolojinin temel çalışma konuları haline gelmiştir. Bu durum, postmodern bilim anlayışının ülkemizdeki ve sosyolojimizdeki bir yansıması olarak karşımızdadır. Sosyolojinin Türkiye'ye girdiği yıllardan itibaren ana tartışma konuları kendi seçimimiz ve ilgimiz doğrultusunda değil, Batı aktarmacılığının görüntüleri sonucunda belirlenmiştir. Az sayıda yerli ve özgün örnek dışında "Türk sosyolojisi" adına gerçekleşen çalışmaların bütününde Batı'nın aktardığı, kimi zaman dayattığı konuların işlendiği görülmektedir. Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin dönemindeki tartışma konularında da, 1960'lı yıllar toplumsal yapı tartışmalarında da ana eksen Batı'ya karşı konumumuz ve Batı gelişim çizgisindeki yerimiz olmuş, sosyologlar bu konular etrafında toplanmışlardır. Bu anlamda sosyolojinin Türkiye'de esas sorunu Batı sorunu olmuş, Doğu-Batı ilişkilerinin aldığı biçim, egemen bilim anlayışının güdümünde hareket etme sonucunu doğurmuştur. Kendi konularımızı değil, moda olan konuları çalışmaya zorlanmaktayız. Bu nedenle son dönemde de ana meseleler, büyük teoriler üzerinde değil, yan problemler etrafında çalışmalar ortaya konmaktadır. Yeni bilim anlayışının bu görüntüsü son dönem Türk sosyolojisinin önündeki en önemli baskı unsurdur denilebilir. 19. yüzyılda Batı dünya egemenliğinin tam teşekküllü tesisi için ortaya çıkan sosyolojiye, 21. yüzyılda sosyal bilimler "açma" ve "yeniden düşünme" çabaları ile farklı görevler yüklenmeye çalışılmış, sosyoloji ile antropoloji arasındaki sınırlar gittikçe belirsizleşerek, bir anlamda sosyolojinin yerini antropoloji almıştır. Postmodernizmin her konuda olduğu gibi bilim anlayışında da sınırları zorlayan ve sınır tanımayan tavrı, bu iki bilimin kendi içinde çizdiği çerçeveleri kırarak disiplinler arası boyut taşıyan çalışmaların ön plana çıkmasına neden olmuştur.

Postmodernizm, Batı gelişim çizgisinin gelip dayandığı son noktada, yeni açıklama biçimlerinin getirilemediği, yeni bir önerinin yokluğu bağlamında ortaya çıkmış, "bir tür durumu kurtarma biçimidir" denilebilir. 19. yüzyılda çok sayıda toplumsal evrim kuramı ortaya koyan Batı, dünya egemenliğini tartışmasız şekilde elde tutunca bu tarz gelişim kuramlarına ihtiyacı kalmamış, "tarihin sonu" benzeri söylemlerle kapitalist aşamanın nihai aşama olduğu iddiasını ortaya atmıştır. Bu

nedenle kuşatıcı ve makro kuramlar yerine mikro düzeyde açıklama biçimleri geliştirilmeye başlanmış, büyük resimler yerine fotoğraflardaki ayrıntılarla ilgilenilmeye başlanmıştır. Postmodernizm böyle bir çaba ve ihtiyacın sonucudur. Tarihsel ilerleme durduğuna göre “durum” odaklı çalışmak, sürecin değil kesitin profilini çıkarmak gereklidir. Gündelik hayatta da “yaşanılan an” olgusu bu anlamda yeni bilim anlayışında sıklıkla vurgu yapılan bir kavramdır. Geçmiş bitmiştir, gelecek ise meçhuldür, o halde yapılması gereken “anı yaşamak” olmalıdır. Bu yargının görüntüsü olarak tarihsel temelli açıklamalar ve büyük kuramlar terk edilmiş, yerini gündelik hayatın sosyolojisi almıştır.

Yerel kimliklere verilen önemin kaynağı da burada belirmektedir. Postmodernizmin etnisite çalışmaları, küreselleşme sürecinin ulus devlet karşıtı yeni dünya düzeni çabalarının ürünüdür. 20. yüzyıl “imparatorluklar çağı”nın kapanıp, ulus devletlerin başlıca aktörler olduğu bir dönemdi. 21. yüzyıl ise küreselleşme söylemleri ile ulus devletlerin de sınırlarının zorlandığı bir yüzyıl olarak başlamıştır. Modern devlet, küresel bir dünya tasavvuru gerekçesiyle en küçük etnik kimliğine kadar bölünme, parçalanma gayretinin hedefi olmuştur. Postmodernizmin yerel kimliklerle bu ölçüde ilgilenmesi, ulus devletlerin yerine başka örgütlenme modelleri ikame etmek istemesinin sonucudur. Küreselleşme, bir tür küre-yerel toplum düzeni yaratma peşindedir. Bu amaçla en küçük unsura kadar etnik ve dini kimlikler araştırma konusu olacak, bu kimliklerin bir farklılık göstergesi olduğu vurgulanacaktır. Toplum en ufak ayrıntıya kadar bölünecek ve her kimlik unsuru kendi içinde homojen, ancak toplumdan ayrı heterojen bir yapı unsuru olarak gösterilecektir. Mozaik söylemlerinin başlıca amacı ve sonucu budur. Bu amaçla salt Alevilik değil, Aleviliğin de çok çeşitli parçaları gündeme getirilecektir. Türkmen Aleviliği, Kürt Aleviliği, Zazalar, Tahtacılar, Yörüklerdeki Alevi-Bektaşî görüntüler, daha az bilinen, örneğin Sıraçlar gibi heterodoks unsurlar çalışma malzemesi olacaktır. Sünni İslam geleneğinde de tarikat ehli çok sayıda parçaya bölünerek incelenecektir. Bu tarz çalışmaların ortak özelliği, her bir unsurun farklılığının vurgulanmasıdır. Kimi zaman bu durum kavram fetişizmine kadar gidebilmekte, bu “farklılık fetişizmi” çalışmaların başlıca amacı ve ulaşılan ana sonuç olmaktadır.

Genel eğilimin aksine farklılıkların bir zenginlik ve kuşatıcı bir siyaset için fırsat olduğu düşüncesinden hareket ediyoruz. Farklılıklar, ayrışma sebebi değil bütünleşme aracı görüldüğünde her farklılık, bütündeki eksiği tamamlayan önemli bir unsur olarak algılanacaktır. Bu anlamda Anadolu’daki her unsurun kendi kimliğini ifade biçimine saygı duyulması gerekir. Kaldı ki Alevilik, çok uzun süre belli nedenlerle tam olarak da anlaşılammış bir unsurdur. Bu eksiklik nedeniyle de hakkında çok sayıda yanlış değerlendirmenin de yapıldığı bir gerçektir. Bu nedenle Alevilik konusunda ciddi çalışmaların yapılması, konuyu önyargılar ve dezenformatik efsanelerden kurtaracaktır. Bunun yanı sıra dışarıdan değerlendirmeler yerine Alevilerin kendi kendilerini tanımlamalarına saygı duymak, bütünleşme adına daha doğrudur. Bu nedenle “Alevilik şudur.” tarzı değerlendirme biçimleri

yerine “Biz buyuz.” söylemini temel almak, karşılıklı anlaşma ve bir arada yaşama kültürünü tesis etmek adına daha faydalı olacaktır. Bu zamana kadar yapılan karşı tarafı etiketlemeye dayalı açıklama biçimleri yerine kimliklerin kendilerini ifade biçimine fırsat tanımak ve kimi zaman suçlama ve yargılamalara varan tanımlama örneklerine karşı anlamaya ve kabul etmeye dönük çabalar, bilimin toplum hayatına olumlu katkı sağlayıcı yönünün ortaya çıkması açısından da önemlidir. “Dinler, her şeyden önce toplumların kendilerini tanıma ve tanıtmaya aracı olmuştur.”⁴ Bu anlamda toplumumuzdaki her unsurun bu aracı kendi istediği gibi kullanmasına fırsat verilmelidir.

Anadolu, Doğu-Batı ilişkileri içinde çok önemli roller üstlenmiş bir coğrafyadır ve heterodoks İslam’a mensup kitlelerin de bu coğrafyanın Türkleşmesi ve İslamlaşması adına büyük bir işlevi bulunmaktadır. Bu süreçte “Abdalan-ı Rum” başlığı altında tarikatların ve dervişlerin rolü önemlidir.⁵ Anadolu coğrafyası bu yüzyıllarda çok sayıda unsurun akınına uğramış ve gerek Selçuklu gerekse Osmanlı’nın kuruluşu dönemlerinde bu unsurlar örgütlenme anlamında büyük katkılar sağlamışlardır.⁶ Bu anlamda bu kurumsallaşmalar ve şahsiyetlerin toplum tarihi açısından olumlu ve ortak bir geçmiş paydası bulunmaktadır. Keçeci Baba da bu sürecin Orta Karadeniz açısından önemli aktörlerinden biridir. Hoca Ahmed Yesevi ve Hacı Bektaş Velî ile kurulan bağlantı bu açıdan önemlidir. Kendisi için yapılan “sancaklı evliya” tanımlaması ve dönemin önemli esnaf ne zanaatkâr örgütü olan ahiliğin bir mensubu oluşu, yalnızca yerleştiği köyün değil, yaklaşık olarak Konya vilayeti büyüklüğündeki bir bölgenin organizasyonunu sağlaması Anadolu’nun kolonizasyonu açısından önemli bir katkı sağladığının göstergesidir. Ayrıca Keçeci Baba bölge halkının algısında evliyadır ve keramet sahibidir. Akıl hastaları, sara hastaları ve kuduz vakaları onun vesilesi ile şifa bulur. Yalnızca dünyevi bir önder değil, uhrevi yönü de bulunan bir şahsiyettir. Ve asıl altını çizmek istediğimiz husus, Anadolu’da günümüzde Alevi ve Sünni diye ikiye bölünen halkın her iki kesimi tarafından da saygı görmektedir. Bu anlamda ortak bir değerdir ve bütünlleştirici bir unsurdur. İfade edildiği üzere, “Keçeci Baba evliyadır. Evliyanın Alevisi, Sünnisi olmaz.” Bu nedenle ortak kültür unsurlarından biri olarak görülmesi önemlidir. Her iki kesimin yalnızca Keçeci Baba’ya saygı göstermede değil, ziyaret sırasında yapılan uygulamalarda da ortak davranış biçimleri göstermesi, bu benzerliği göstermesi bakımından dikkate değerdir. Belli değerlendirmelerde Şamanizm’den kalma adetler olarak tanımlanan bazı gelenekler, gerçekte hem Alevilerin hem de Sünnilerin Orta Asya adetlerinden kopmadığı anlamına da gelmektedir.⁷ Bu du-

⁴ Baykan Sezer, *Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2011, s. 20.

⁵ Fuad Köprülü, *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999, s. 94-102.

⁶ Ömer Lütfi Barkan, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, İstanbul, Hamle Basın Yayın, tarihsiz.

⁷ Zamanın birinde bir televizyon kanalı bu durumu menfi bir şekilde haber yapmıştı. Söz konusu davranışlar “hurafe” olarak nitelenip, buna inanan insanlar aşağılanmıştı. Oysa vurgulanması

rum, mozaik değerlendirmelerine farklı bir açıdan bakmayı da zorunlu kılmaktadır. Türk toplumu, her biri birbirinden bağımsız ve farklı özellikler barındıran parçalardan oluşan bir “mozaik” midir, yoksa gene farklı unsurların bir araya geldiği, ancak kaynaşarak kendilerinden daha farklı bir bütün oluşturdukları bir “sentez” midir? Meselenin bu açıdan ele alınışı ve etnik çalışmaların “sentez” kavramı etrafında toplanması postmodern söylemlerin sonucunun aksine bütünleştirici sonuçlar doğuracaktır.

Keçeci Baba, bu toprakların insanlarını bir arada tutan bir çimentodur. Ve bu alandaki örneklerden de yalnızca bir tanesidir. Hacı Bektaş-ı Veli kimin öğrencisidir? Ona ve onun hocasına saygı duymayan Sünni var mıdır? Aynı Hacı Bektaş-ı Veli'nin Mevlana ile birlikte hikâyesi ortadadır. Bir cümlesinde hayatın anlamını bulan bu insanlar birbirlerine bu muhabbeti beslerken onların yolundan gittikleri söylenen insanların karşılıklı yargıları soru konusudur. Aradan geçen zamanda elbette kolektif bilinçaltını olumsuz etkileyecek yaşantıların olduğu muhakkaktır. Ancak bunların değil, ortak paydaların vurgulanması önümüzdeki süreci daha olumlu etkileyecektir. Bu topraklar her mezhepten, her etnik kimlikten insanımızla güzeldir. Farklılıklar çatışma değil, ancak muhabbet konusu olmalıdır. Herkes Müslüman, herkes Sünnî, herkes Türk olursa kiminle ne konuşacağız, kimden ne öğreneceğiz, kim kime ne katacak? Osmanlı mimarisindeki Ermeni taş ustalarının rolü nedir? Biz balık kültürü bilir miydik Orta Asya'da iken? Demircilikten anlardık ama kuyumculuktan da anlar mıydık Yahudi sarraflar kadar? Biz aslında farkında olmadan biraz Kürt, biraz Alevi, biraz Rum, bir miktar da Ermeni'yiz. Her Ermeni'de biraz Türklük, her Alevi'de biraz Sünnilik var. Bunu söylerken kan bağınyı kastetmiyoruz, ırk temelli tanımlama biçimleri bizden uzaktır. Her bir unsurun kültürü birbirini etkilemiştir. Çokkültürlülük meselesini bu açıdan ele almak gerekir. Kültürümüz herkesin gönlünden akıttığı bir havuzdan beslenir. Ve o sudan hepimiz içtik.

gereken işin hurafe yönü değil, ortak bir payda da buluşmasıydı. Orada iki kültürden insanımızın ortak değer kabul ettiği bir insan yatıyordu ve bizim birçok şeyimizin ortak olması gibi evliyelerimiz da ortaktı. Hatta batıl inançlarımız da...